

فصل 4:

الگوهای اقتضایی توسعه در سازمان ها

نسخه شماره یک/زمستان 1393

تهیه و تنظیم:
دکتر روح اله تولایی
(عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی)

مقدمه:

- **ضرورت تغییر و تحول سازمانها** به علت ناکامی آنها در رسیدن به بازده و عملکرد مطلوب مطرح می شود.
- **لذا در این فصل** رهنمودهای لازم برای **هدایت سازمان در قالب الگوهای اقتضایی** (برای موقعیت های مختلف سازمانها) جهت توسعه و دستیابی به بازده و عملکرد مطلوب ارائه شده است.

- الگوهای ارائه شده در این فصل، نتیجه مجموعه مطالعات تطبیقی در سه مرحله زیر می باشد:
- (الف)** مقایسه ای که ماکس وبر (Weber) بین بروکراسی و سازمانهای سنتی انجام داد.
- (ب)** تمایزی که برنز و استاکر (Burns & Stalcker) بین سازمانهای ارگانیک و بوروکراسی قائل شدند.
- (ج)** شناسایی الگوی جدیدی به وسیله هیگ و پرو که ویژگی های الگوی مکانیکی و ارگانیکی را ترکیب می کند.

انواع الگوهای اقتضایی توسعه:

- چهار الگوی اقتضایی سازمان ها برای توسعه به شرح زیر می باشند:
- 1) الگوی مکانیکی (بروکراتیک)
  - 2) الگوی ارگانیک (حرفه ای)
  - 3) الگوی کرافت
  - 4) الگوی ترکیبی مکانیکی-ارگانیکی

انواع الگوهای اقتضایی توسعه_ ادامه:

➤ ویژگی های وسعت بازار و سطح تکنولوژی مورد نظر در هر کدام از الگوهای اقتضایی توسعه برای سازمانها به شکل زیر می باشد:

ساده	پیچیده	سطح تکنولوژی وسعت بازار
الگوی کرافت	الگوی ارگانیک	کوچک
الگوی مکانیکی	الگوی ترکیبی	بزرگ

انواع الگوهای اقتضایی توسعه_ ادامه:

1- الگوی مکانیکی (بروکراتیک)

<ul style="list-style-type: none"> - خدمات استاندارد - صرفه‌جویی‌های ناشی از تولید در مقیاس انبوه - تکنولوژیهای ساده <p>فرهنگ</p> <ul style="list-style-type: none"> - استراتژی تلفیق عمودی و افقی - خردگرایی (عدم توجه به عواطف و احساسات) - حاکمیت ارزشهای قدرت حاکم <p>فرایند</p> <ul style="list-style-type: none"> - ارتباط عمودی از بالا به پایین - کمیته - ارتباطات، وسیله انتقال دستورات - کنترل به وسیله پاداش و تنبیه <p>نقاط ضعف</p> <ul style="list-style-type: none"> - عدم توانایی پاسخگویی به تقاضای متغیر، عدم قابلیت انعطاف و کندی تغییر - رعایت مسائل اخلاقی و روحی در سطحی پایین - کیفیت نامطلوب کالاها و خدمات ارائه شده 	<p>عملکرد</p> <ul style="list-style-type: none"> - کمیت زیاد در بازده - کارآیی، هزینه سرانه پایین در هر واحد بازده - بهره‌وری، به کارگیری حداقل نیروی کار در هر واحد بازده <p>ساختار</p> <ul style="list-style-type: none"> - تنوع کم در تخصص - استفاده از متخصصین عمومی در نقش اداره کنندگان - بهره‌مندی از تمرکز بسیار بالا - تفویض اختیار بر مبنای مقام - ایجاد ثبات رهبری - طبقه‌بندی در سطح بالا - تعیین مسئولیتها و نقشهای روشن و کاملاً رسمی <p>منابع</p> <ul style="list-style-type: none"> - نیروی کار غیرماهر - تکنولوژی ماشینی (هرجا لازم باشد) - سرمایه‌بر - حجم زیاد <p>مقتضیات محیطی</p> <ul style="list-style-type: none"> - تقاضای زیاد برای خدمات
--	---

انواع الگوهای اقتضایی توسعه_ ادامه:

2- الگوی ارگانیک (حرفه ای)

<p>عملکردها</p> <ul style="list-style-type: none"> - تولید کالاها و ارائه خدمات مطلوب محلی - ابداع - کیفیت بالا - قابلیت تطبیق با شرایط متغیر 	<p>مقتضیات محیطی</p> <ul style="list-style-type: none"> - تقاضای کم اما منطقی - خدمات غیراستاندارد - مقیاس غیراقتصادی - تکنولوژی پیچیده
<p>ساختار</p> <ul style="list-style-type: none"> - تخصصهای بسیار متنوع - استفاده از حرفه‌ایها در نقش اداره کنندگان - عدم تمرکز زیاد - تفویض اختیار بر مبنای مهارت - رهبری غیر ثابت - رعایت کامل مساوات - استفاده از نقشهای تعریف نشده و مسؤلیتهای متغیر 	<p>فرهنگ</p> <ul style="list-style-type: none"> - استراتژی، مبتنی بر تحقیق و پژوهش است - پیشرفت فنی خود یک ارزش است - اثتلافها متغیرند
<p>منابع</p> <ul style="list-style-type: none"> - کارکنان ماهر و حرفه‌ای - تکنولوژی پیشرفته - سرمایه همراه با پذیرش خطر - اندازه کوچک 	<p>فرایند</p> <ul style="list-style-type: none"> - ارتباطات افقی - کمیته‌های متعدد - ارتباط وسیله مشاوره - کنترل از طریق تعهد به اهداف بزرگتر و ارزشهای حرفه‌ای
<p>نقاط ضعف</p> <ul style="list-style-type: none"> - هزینه بالا - بهره‌وری پایین - کندی تولید 	

انواع الگوهای اقتضایی توسعه_ ادامه:

3- الگوی کرافت

<p>عملکردها</p> <ul style="list-style-type: none"> - با نیازها و سلیقه محلی تطبیق داده می‌شود - کیفیت و کمیت را ترکیب می‌کند - با سهولت ایجاد می‌شود 	<p>عدم وجود مقیاس اقتصادی</p> <ul style="list-style-type: none"> - تکنولوژیهای ساده
<p>ساختار</p> <ul style="list-style-type: none"> - صنایع دستی - نیمه حرفه‌ای - متمرکز و توأم با تفویض اختیار شعلی - اجزا و واحدهای اداری کوچک - رسمیت پایین 	<p>فرهنگ</p> <ul style="list-style-type: none"> - عدم وجود استراتژی برای توسعه و رشد - فردگرایی ارزش است - حاکمیت مؤسس
<p>منابع</p> <ul style="list-style-type: none"> - صنایع دستی - صنعتکاران - تکنولوژی ساده - سرمایه خانوادگی - اندازه کوچک 	<p>فرایند</p> <ul style="list-style-type: none"> - گردهماییهای اندک - ارتباطات بالا به پایین و پایین به بالا - ترکیب از کنترل رسمی و غیررسمی
<p>مقتضیات محیطی</p> <ul style="list-style-type: none"> - تقاضای ملایم محلی - استاندارد شدن بخشی از خدمات 	<p>نقاط ضعف</p> <ul style="list-style-type: none"> - بهره‌وری پایین - کارآیی پایین - احتمال زیاد عدم موفقیت

انواع الگوهای اقتضایی توسعه_ ادامه:

4- الگوی ترکیبی ارگانیکی-مکانیکی

عملکردها

- حفظ کیفیت و کمیت
- ابداع مناسب
- کارآیی در حد مطلوب
- بهره‌وری و قابلیت انعطاف

ساختار

- به کارگیری مهندسین و متخصصین
- استفاده از نمایندگان حرفه‌ای رشته‌های کاری
- استفاده از تمرکز و عدم تمرکز
- سازماندهی برخی از قسمت‌ها به صورت مکانیکی و برخی به صورت ارگانیکی

منابع

- کارکنان ماهر
- تکنولوژی پیچیده
- سرمایه‌بر
- اندازه بزرگ

مقتضیات محیطی

- مناسب برای تقاضای زیاد
- تولیدات متکی بر تکنولوژی واحد
- مقیاس اقتصادی
- پیچیدگی تکنولوژی موجود

فرهنگ

- ایجاد تنوع به مثابه یک استراتژی
- ارجح نهادن به استخدام بلندمدت
- حاکمیت گروه‌های تخصصی

فزاینده

- استفاده از کمیته‌ها
- به کارگیری ترکیب ارتباطات افقی و عمودی

نقاط ضعف

- استعداد بالقوه برای تعارضات ارزشی
- بالا بودن هزینه راه‌اندازی
- عدم ثبات در برقراری تعادل بین بخشهای مکانیکی و ارگانیکی

با تشکر از توجه شما

دکتر روح اله تولایی
عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی